Työttömien Keskusjärjestön lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle HE 108 VP

Työttömien Keskusjärjestö kiittää työelämä- ja tasa-arvovaliokuntaa lausuntopyynnöstänne,

Hallituksen monia uudistuksia sisältävässä esityksessä mm. kevennetään palveluprosessia, lisätään uusi velvoite täyttää julkinen työnhakuprofiili, lisätään velvoittavia työtarjouksia ja kiristetään laiminlyönneistä johtuvia seuraamuksia.

Keskusjärjestö pitää palveluprosessin kevennyksiä oikean suuntaisina ja tasapainoisina. Velvoittava työnhakuprofiilin järjestöllä ei ole vahvaa kantaa. Laiminlyönneistä johtuvien seuraamuksien kiristämistä Työttömien Keskusjärjestö pitää tarpeettomana ja erittäin huolestuttavana uudistuksena.

Palveluprosessin keventäminen

Hallituksen tavoitteena oli kumota Pääministeri Sanna Marinin velvoittavan omaehtoisen työnhaun mallin. Työttömien määrä on ollut kasvussa ja etenkin pitkäaikaistyöttömien määrä on kasvanut. Tämä voi olla osittain seurausta siitä, että työvoimaviranomaisten panostukset ovat menneet työnhaun alkupäähän ja pitkäaikaistyöttömät ovat jääneet vähemmälle huomiolle ja heidän palvelunsa ovat muutoinkin vähenneet.

Palveluprosessin keventäminen ei poista omaehtoisen työnhaun velvoittavuutta, mutta ainakin tasapainottaa työvoimaviranomaisten resursseja. Kannatamme tätä uudistusta oikean suuntaisena yksityiskohtiin tässä lausunnossa menemättä.

Velvoittava työnhakuprofiili

Työnhakijat joutuvat usein kirjautumaan moneen palveluun, mikä on työlästä. Hyvin suunniteltu työnhakuprofiilipalvelu voi auttaa jäsentämään tietoa. Epäonnistunut järjestelmä voi turhauttaa lisää. Kaikki työkokemukset eivät ole onnistuneita, ja jos työnhakuprofiili on listaus töistä, joihin työnhakija ei missään nimessä halua uudestaan, siitä voi tulla henkilökohtainen taakka. Työnantajan näkökulmasta epäonnistuneet kohtaamiset voivat taas turhauttaa, ja jos ylipäätään verkkosivusto ei ole onnistunut lajittelemaan tietoa tarkoituksenmukaisesti, sitä ei käytetä.

Jos järjestelmä toimii tehokkaasti, se voi olla kaikkien etu. Eli velvoittava työnhakuprofiili, johon työnhakija voi laiminlyönnillään kompastua, voi joka tapauksessa isossa kuvassa auttaa työnvälityksessä ja onnistuessaan olla hyvä uudistus. Se tietysti ihmetyttää ja huolestuttaa, että järjestelmässä on jo paljon työnhakijoita, mutta sitä käytetään suhteellisen vähän. Mistähän tämä johtuu?

Työtarjousten lisääminen

Hallitus painottaa velvoittavien työtarjousten lisäämistä. Uudistuksessa on selkeyttävää, että velvoittavia työtarjouksia voi tehdä heti työsuhteen alusta. Epäselvät tai muuttuvat pelisäännöt luovat epävarmuutta.

Hallituksen esityksessä siteerattiin kansainvälistä tutkimusaineistoa, että työtarjoukset rajatuin määrin tukevat työllisyyttä. Mutta kun määrät nousevat suuriksi vaikutusta ei ole.

Työttömien Keskusjärjestö pitää hyvänä, että työnvälityksessä osoitetaan työpaikkoja haettavaksi, mutta työttömien edun mukaista ei ole, että näitä toteutetaan sanktioiden pelossa. Työtarjous ei myöskään ole aito työtarjous vaan työnhakuvelvoite. Mielestämme viranomaiskielessä pitää puhua asioista niiden oikeilla nimillä, ettei väärinkäsityksiä synny.

Työvoimaviranomaisen kirjallisesta muistutuksesta luopuminen ja työnhaun voimassaolon päättyminen

Hallituksen esityksessä ”*Järjestämislaista kumottaisiin työvoimaviranomaisen velvollisuus muistuttaa työnhakijaa kirjallisesti työnhakijan menettelyn vaikutuksesta työllistymiseen ja mahdolliseen oikeuteen saada työttömyysetuutta.*”

Lisäksi täsmennetään, että ”*Toimeenpanoa kehitettäisiin siten, että* ***työnhakijan informoimista tuettaisiin laiminlyönnin jälkeen lähetettävän kirjallisen muistutuksen sijasta muistuttamalla työnhakijaa etukäteen tekstiviestillä muun muassa lähestyvästä alkuhaastattelusta, työnhakukeskustelusta ja täydentävästä työnhakukeskustelusta sekä haettavaksi osoitetun työpaikan ja työllistymissuunnitelmassa ja sitä korvaavassa suunnitelmassa sovittujen toimien määräajan lähestymisestä.*** *Työnhakijalla olisi nykyistä vastaavasti mahdollisuus ottaa työvoimaviranomaiseen etukäteen yhteyttä ja sopia esimerkiksi tapaamisajan muuttamisesta, jos hän on estynyt saapumasta alkuhaastatteluun, työnhakukeskusteluun tai täydentävään työnhakukeskusteluun*.”

Uudistus säästänee hallitukselta rahaa, siten ettei kirjepostia lähetetä niin paljon, ja toisaalta, kun työttömät saavat useammin työvoimapoliittisia seuraamuksia, säästetään heidän sosiaaliturvastaan.

Tavoittaakohan tekstiviesti kaikki työttömät? Saamme silloin tällöin käsinkirjoitettuja viestejä, joita esim. jäsenyhdistyksemme vetäjät ovat sitten puhelimellaan kuvanneet ja lähettäneet meille. Jos tämä uudistus joka tapauksessa halutaan ottaa käyttöön, olisiko mahdollista, että työttömät itse voisivat vielä valita haluavatko tekstiviestimuistutuksen vai perinteisen muistutusviestin postilaatikkoon? Osalla työttömistä ei edelleenkään ole välttämättä asianmukaisia digitaalisia taitoja/laitteita.

Työllistymissuunnitelman sisältö

Esityksessä ”*Työllistymissuunnitelman sisältöä täydennettäisiin ja täsmennettäisiin. Työllistymissuunnitelmaan olisi jatkossa sisällytettävä* ***myös muun muassa mahdollinen peruste työnhakuvelvollisuuden asettamatta jättämiselle****. Lisäksi suunnitelmaan olisi sisällytettävä täydentävien työnhakukeskustelujen ajankohdat, koska prosessin kaavamaisuudesta luovuttaisiin*.”

Mielestämme tämä on hyvä uudistus. Mielestämme ei ole hyvä, että työttömät ovat pitkään tilanteessa, jossa heille ei aseteta työnhakuvelvollisuutta. Kysymys herää, miksi sitä ei aseteta, ja ovatko nämä työttömät mahdollisesti jonkin muun palvelun tarpeessa. Työttömillä voi olla sosiaalisia tai terveydellisiä tilanteita, joissa työllistyminen ei ole se akuutein huolenaihe.

Laiminlyönneistä johtuvien seuraamuksien kiristäminen

Hallituksen esityksessä ”*Porrastettua seuraamuskokonaisuutta muutettaisiin siten, että työnhakija menettäisi oikeutensa työttömyysetuuteen ensimmäisestä työnhakuun ja työvoimapalveluihin liittyvästä laiminlyönnistä. Korvaukseton määräaika olisi näissä tilanteissa kestoltaan seitsemän kalenteripäivää. Muutos korostaisi työnhakijan omaa vastuuta hakea aktiivisesti työtä ja osallistua hänelle tarjolla olevaan palveluprosessiin ja palveluihin. Seuraamuskokonaisuus olisi neljän sijasta kaksiportainen. Jos työnhakija*

jatkaisi menettelyään, toisesta työnhakuun ja työvoimapalveluihin liittyvästä laiminlyönnistä asetettaisiin kuuden kalenteriviikon työssäolovelvoite. Käytännössä tämä tarkoittaisi sitä, että jatkaessaan työvoimapoliittisesti moitittavaa menettelyään työnhakija menettäisi oikeutensa työttömyysetuuteen nykyistä nopeammin. Samalla etuusoikeutensa menettäneellä työnhakijalla olisi kuitenkin mahdollisuus palauttaa etuusoikeus nykyistä helpommin, koska työssäolovelvoitteen kestoa lyhennettäisiin puoleen nykyisestä."

Työttömien Keskusjärjestö pitää tätä esitystä tarpeettomana ja huolestuttavana. Ensinnäkin mahdolliset (mutta epätodennäköiset) 700 henkilötyövuosien lisääntymiset ovat mitättömät suhteessa mahdollisiin kärsimyksiin, mitä nopealla syklillä tapahtuvat työttömyysturvan menettämiset voivat aiheuttaa. Tämä uudistus on tärkeä ymmärtää osana laajempaa kokonaisuutta, jossa myös toimeentulotuen ehtoja kiristettäneen.

Hallituksen tavoitteena on vähentää 50 % toimeentulotuen saajien määrää. Tavoitteena on siirtää toimeentulotuen varassa olevia ihmisiä ensisijaisten etuuksien piiriin. Samaan aikaan ensisijaisten etuuksien ehtoja ja sanktioita kiristetään. Näiden yhteisvaikutus voi joidenkin ihmisten kohdalla olla erittäin kohtuuton. Hyvin moni työtön on jo nyt tilanteessa, jossa he saavat sekä työttömyysturvaa, asumistukea ja toimeentulotukea.

Sosiaali- ja terveysministeriön kevään lakiesityksessä "toimeentulotuen hakijan velvollisuutta ilmoittautua työttömäksi kokoaikatyön hakijaksi vahvistettaisiin ja tilanteita, joissa ilmoittautumisvelvollisuutta ei olisi, vähennettäisiin"

Ilmoittautumisvelvollisuuden laajentaminen työttömäksi tapahtuu tilanteessa, jossa työttömyysehtoja kiristetään. Tämä mekanismi on sellainen, että erityistä tukea tarvitsevat toimeentulotuen saajat, esimerkiksi pitkäaikaissairaat (yli 300 sairauspäivärahaa saaneet esim.) voivat päätyä alennetulle toimeentulotuelle kiristyneiden velvoitteiden toteutuessa. Työttömyysturvaa katkaistaisiin ensin 7 vrk ja toimeentulotukea leikattaisiin 20 %. Toisesta virheestä tulisi 6 viikon työssäoloehto ja 40 % toimeentulotuen alennus (mahdollisesti 6 kk:ksi). Työssäoloehdon täyttäminen ei ole näiden ihmisten eikä oikeastaan työllisyyspalvelujärjestelmän käsissä (palkkatuesta poistettiin työllisyysehto). Heillä on vielä mahdollisuus neuvotella hyvinvointialueen kanssa, ettei päätös vaarantaisi ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa.

Jo täysi toimeentulotuki ei tutkitusti riitä kaikissa tapauksissa turvaamaan inhimillisen elämän viitebudjetin mukaista elämää (Tervola, THL). STM:n toimeentulotuen uudistamisen esityksessä "*Perusosan alentamisen kesto riippuisi työttömyysturvan katkeamisen kestosta siten, että työttömyysturvan 7–30 päivän katkos aiheuttaisi toimeentulotuessa kuukauden mittaisen alentamisen. Työttömyysturvan 45 päivän katkos aiheuttaisi perusosan kahden kuukauden alentamisen. Työttömyysturvan toistaiseksi voimassa olemaan asetettu katkos aiheuttaisi lähtökohtaisesti perusosan kuuden kuukauden alentamisen*."

Perusteluissa esitetään, että nykytilanteessa alentamismenettelyn voi välttää neuvottelemalla hyvinvointialueen edustajien kanssa. Miten käy jatkossa? Riittävätkö voimavarat kiireettömään palveluun, kun toimeentulotuen saajien määrä on ollut kasvussa? Alentamismenettely on sukupuolittunut ja koskee etenkin nuoria. Miehet joutuvat suhteellisesti enemmän alentamismenettelyn kohteeksi (75 %). Kuntouttavaan työtoimintaan ohjaaminen ei kuitenkaan ole kaikille sovelias ja paikkojakaan ei ole riittävästi.

Esityksessä lukee: "*Kuukausitasolla miesten osuus toimeentulotuen saajista on noin 55 prosenttia, mutta alennetun perusosan saajista miehiä on 75 prosenttia. Yksin asuvia on toimeentulotuen saajista 55–57 prosenttia, ja alennetun perusosan saajista 70 prosenttia. Myös iän mukaan perusosan alentamisten kohdistumisessa on vaihtelua. Alentaminen on selvästi yleisempää alle 35-vuotiailla perustoimeentulotuen saajilla verrattuna vanhempiin ikäluokkiin. Mitä nuoremmasta ikäluokasta on kyse, sitä yleisempää perusosan alentaminen on johdonmukaisesti täysi ikäisistä tuensaajista*."

Tässä hallituksen HE 108 vp lakiesityksessä todetaan, että: ”*Työttömyysetuuden menettäminen yleensä nopeuttaa työllistymistä, koska etuustason laskiessa on kannattavampaa ottaa vastaan myös matalapalkkaisempaa tai lyhytaikaisempaa työtä. Työttömyysturvaseuraamuksilla on havaittu olevan myös kielteisiä vaikutuksia. Työllisyyden ohella ne saattavat lisätä siirtymiä työvoiman ulkopuolelle (esimerkiksi Busk), heikentää tulevien työsuhteiden laatua ja pitkäaikaistyöttömien kohdalla jopa heikentää työllisyyttä. Työttömyysetuuden saaminen edellytyksenä olevien velvoitteiden laiminlyömisestä asetetut seuraamukset voivat lisätä myös omaisuusrikollisuutta ja mielenterveysongelmia.*”

Pitkäaikaistyöttömien määrä on heikon taloustilanteen mutta ennen kaikkea palveluiden leikkausten seurauksena noussut viime vuodesta huomattavasti. KEHA:n Työllisyyskatsauksen mukaan ”*Elokuun lopussa yli vuoden yhtäjaksoisesti työttömänä olleita pitkäaikaistyöttömiä oli 129 200, mikä on 32 300 enemmän kuin vuotta aikaisemmin. Pitkäaikaistyöttömistä miehiä oli 76 200 ja naisia 53 000. Miesten määrä nousi edellisestä vuodesta 18 400:lla (32 %) ja naisten määrä 13 900:lla (35 %). Yli kaksi vuotta yhtäjaksoisesti työttömänä olleita pitkäaikaistyöttömiä oli 62 700, mikä on 10 900 (21 %) enemmän kuin vuosi sitten.*” Kaikkien työttömien määrä oli viime vuodesta kasvanut *”31 500 enemmän kuin vuotta aikaisemmin*.” Nimenomaan pitkäaikaistyöttömien määrä/suhteellinen osuus on kasvanut ja nostanut työttömyyden korkealle.

Samaan aikaan ”*Aktivointipalveluissa olevien määrä jatkoi laskuaan. Elokuun lopussa aktivointiasteeseen laskettavien palveluiden piirissä oli 78 600 henkilöä, mikä on 29 500 vähemmän kuin vuotta aikaisemmin. Aktivointiaste oli elokuun lopussa 20,2 prosenttia, eli 7,7 prosenttiyksikköä matalampi kuin vuotta aikaisemmin. Kaikkiaan palveluissa oli 2,7 prosenttia työvoimasta*.” Laaja työttömyys, eli palveluissa olevien ja vain etuuden varassa olevien työttömien määrä on noussut viime vuodesta vain 2000 henkilöllä.

Julkisuudessa ollut työttömyyskriisi on ennen kaikkea työttömyyden pitkittymisen ja valtion rahoittamien julkisten palveluiden vähenemisen kriisi. Rakenteellinen ja ihmisten elämän kannalta turmiollinen työttömyys on Suomessa ollut jo paljon pidempiaikainen ilmiö. Nämä uudet sanktiot pahentavat osaltansa kriisin syvyyttä ja perheiden elämäntilanteen heikkenemistä.

Työttömien Keskusjärjestön puolesta,

Jukka Haapakoski
Toiminnanjohtaja
Työttömien Keskusjärjestö
Yliopistonkatu 5, 6. krs
00100, Helsinki
jukka.haapakoski@tyottomat.fi
Y-tunnus: 1003909-9
+358 50 577 2580